

HET BOLARISJAAR

Rob Chrispijn

Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen

Chrispijn, R. 2001. The year of *Cortinarius bolaris*. *Coolia* 44(1): 38-47.

The author presents an overview of the extraordinary mycological finds made in autumn 2000.

In de Chinese astrologie draagt elk jaar een naam van een dier. Zo is 2000 het jaar van de draak. In een mycologische jaartelling zou het eerste jaar van het nieuwe millennium te boek kunnen staan als het jaar van de Sarcodons of het Bolarisjaar - om een geslacht en een gordijnzwammensoort te noemen dat na vele jaren een zeer kwijnend bestaan geleid te hebben, dit jaar plotseling een enorme opbloei beleefden.

Het lag in de bedoeling om voor *Coolia* een stukje over een 'paddestoel van het seizoen' te schrijven, maar het was veel interessanter om over het seizoen van de paddestoelen te schrijven, want de zomer en de herfst van dit jaar waren nogal uitzonderlijk.

Natuurlijk bestaat de mogelijkheid dat nu het derde millennium is begonnen voortaan elk paddestoelenseizoen zo zal verlopen - bijvoorbeeld omdat Mars in Stier staat of Uranus in het sterrenbeeld Waterman. Het getuigt tenslotte van een werkelijk wetenschappelijke instelling om bij voorbaat geen enkele factor uit te sluiten. Maar ik stel voor om ons voorlopig te houden aan meer algemeen aanvaarde feiten en de bijzondere soortenexplosie eerder toe te schrijven aan de voor paddestoelen gunstige weersomstandigheden van het jaar 2000. Na dit artikel zal Eef Arnolds uitgebreid ingaan op de verschillende factoren die hebben kunnen leiden tot dit buitengewone paddestoelenseizoen.

Drenthe

Eind juli kwam ik terug van vijf weken Zuid-Frankrijk. Daardoor heb ik de natste julimaand sinds het begin van de meteorologische jaartelling gemist. Wel was ik op tijd terug om te genieten van het resultaat van deze zomermaand. In Drenthe was het op dat moment al goed voor paddestoelen. In mijn directe omgeving veel russula's en melkzwammen. Nog geen bijzonderheden, maar dat zou snel veranderen, want in een berm aan de oostkant van Assen (1) was de Blauwzwarte stekelzwam (*Phellodon niger*) gesignaleerd samen met de minder zeldzame Gezoneerde stekelzwam (*Hydnellum conrescens*).

Twee weken later werd tijdens een excursie van de Drentse werkgroep in een eikenlaan aan de rand van het Asserbos de Wollige stekelzwam (*Phellodon confluens*) aangetroffen, vergezeld van de Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*). Dit bleken geen toevalstreffers te zijn, want in de loop van augustus werden ook in andere delen van deze provincie stekelzwammen waargenomen. En niet alleen stekelzwammen.

Tijdens een fietstochtje in het Gietenerveld wees mijn vrouw op enkele paddestoelen in een beukenberm. 'Mooie paddestoelen', zei ze. Dat klopte want het was de Roodschubbe gordijnzwam (*Cortinarius bolaris*), een soort die ikzelf nog nooit in Drenthe had gevonden. En nu dus weer niet, maar ik kreeg nog gelegenheid genoeg voor een herkansing, want dit najaar heb ik deze soort nog op zeven andere plekken in Drenthe kunnen bewonderen. Ook in andere delen van Nederland blijkt deze soort een spectaculaire come-back te hebben gemaakt. Alleen al rond Zutphen (2) werd deze gordijnzwam van een stuk of acht verschillende vindplaatsen gemeld, terwijl hij daar

normaal slechts op een of twee plekken wordt gevonden. In oostelijk Nederland hadden veel mycologen een kans op een (hernieuwde) kennismaking met deze Rode Lijst-soort. De Roodschubbig gordijnzwam kende een lang seizoen, want op 11 november werd hij nog gevonden in het Mastbos (3) bij Breda op exact dezelfde plek waar hij tien jaar geleden voor het laatst gezien was. Een duidelijk voorbeeld van de standvastigheid van een zwamvlok die zich, ondanks langdurig ongunstige tijden waarin geen vruchtlichamen worden gevormd, toch kan handhaven. Dit fenomeen was dit seizoen ook bij andere soorten waarneembaar.

Enquête

Zeker in een goed paddestoelenjaar heeft een mycoloog altijd te kampen met tijdgebrek. Het feit dat je slechts op één plek tegelijk kan zijn, is een ernstige handicap die het blikveld danig beperkt. Daarom heb ik voor dit artikel een telefonische enquête gehouden onder een aantal mycologen, verspreid over Nederland. Het enthousiasme waarmee velen van hen reageerden, hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de lengte van dit artikel. Om dit stuk leesbaar te houden wordt niet elke waarnemer apart vermeld, maar verwijzen de nummers die tussen haakjes na de plaatsaanduidingen staan naar de desbetreffende bron, waarvan de naam aan het eind van dit artikel wordt onthuld.

Schrijven is ordenen. In de eerste plaats van je gedachten, maar hier vooral ook van gegevens. Het is dus de kunst om de grote lijnen te schetsen aan de hand van een enkele schaduwzijde en veel hoogtepunten. Dus daar gaan we!

Oost/West

Wat meteen opviel was het verschil in geestdrift tussen mycologen die in het oostelijk deel van Nederland wonen en degenen in Holland, Zeeland en West-Brabant. Hield de eerste groep een lofzang op dit paddestoelenseizoen, mycologen in het westen reageerden veel gereserveerder: de Zuid- en Noordhollandse duinen (4) lagen er in september bij alsof het nog volop zomer was. Aardsterren deden het matig, later in het seizoen was het met de wasplaten wat beter gesteld. Wel was de binnenduinstrand goed voor veel boleten. De Netstelige heksenboleet (*Boletus luridus*) is een soort die in dit deel van Holland niet zeldzaam is, maar zelden werd hij zo veel gezien als dit jaar. In de bollenstreek kwam hij voor op plekken waar je hem absoluut niet zou verwachten. Soms in de meest rommelige bermen, het leek niet uit te maken, als er maar bomen (eiken) stonden. Ook stond hier veel Eekhoorn-tjesbrood (*B. edulis*) in de grotere maten, hoeden van 40 centimeter doorsnee waren geen uitzondering. Een verschijnsel dat eveneens uit andere delen van ons land gemeld werd.

Ook Zeeland (5) kende een late start. Deze zomer dreven de meeste onweersbuien daar over, jaloers nagestaard door mycologen die verhalen hoorden over bijzondere vondsten elders in het land. Maar toen eind september het paddestoelenseizoen eindelijk begon, was het ook overweldigend. In gebieden die anders arm aan paddestoelen waren, stonden dit jaar niet alleen veel soorten, maar vooral heel veel exemplaren. Voor het eerst in lange tijd werden zowel in Zeeuws-Vlaanderen als op de voormalige Zeeuwse eilanden weer Hanekammen (*Cantharellus cibarius*) gevonden. Het meervoud is wat overdreven, want het waren maar een of twee verfrommelde exemplaren, maar het was toch bemoedigend.

De duinen vielen wat tegen, vergeleken met de rijkdom in wegbermen, parken en bossen. Wel werd op een vanouds bekende vindplaats van de Lederster (*Mycenastrum corium*) dit jaar maar liefst 150 exemplaren van deze uiterst zeldzame gasteromyceet gevonden (6).

Rivierengebied

Het deel van het Fluviaal dat in de provincie Utrecht (7, 8) ligt, kende een goed seizoen, hoewel het aantal nieuw waargenomen soorten beperkt was. Wat ook elders werd gesignaleerd, gold ook hier: het waren vooral de aantallen die het bijzonder maakte. Bijvoorbeeld de vele Geelnetboleten (*Boletus appendiculatus*), een zeldzame boleet waarvan dit jaar enkele nieuwe groeiplaatsen werden ontdekt. Ook zijn er twee nieuwe vindplaatsen gevonden van de prachtige Kersrode boleet (*Auroboletus gentilis*), en wel bij Leusden en bij Woudenberg (22). Vroeg in het seizoen deden de boleten het zowiezo goed, vooral op befaamde plekken als Langbroekerwetering, Fort Rhijnauwen en Wulperhorst. Vorig jaar werd in het laatstgenoemde gebied de Paarsbruine koraalzwam (*Ramaria fennica*) na een afwezigheid van 27 jaar teruggevonden. Dit jaar werd deze met uitsterven bedreigde koraalzwam gevonden op twee nieuwe vindplaatsen hier vlak in de buurt, namelijk een zijweggetje van de Tiendweg en de Blikkenburgerlaan.

Van de enkele jaren geleden voor het eerst in ons land aangetroffen Robijnboleet (*Chalciporus rubinus*) werd een tweede groeiplaats ontdekt op het landgoed Hardenbroek (9).

Kroonjuweel

Nummer één in de top tien van Nederlandse kroonjuwelen staat Nijenrode, gelegen langs de Vecht en daarom tot het rivierengebied gerekend. Schuin tegenover het huis waar Gert Immerzeel al 22 jaar woont, verscheen nu voor het eerst de Stekelkopamanië (*Amanita solitaria*). Zeer waarschijnlijk een nieuwe vestiging want het is moeilijk voor te stellen dat deze opvallende paddestoel ooit over het hoofd is gezien. Dat geldt ook voor de even opvallende Goudgele hertezwam (*Pluteus leoninus*), die dit jaar plotseling op vier plekken in Nijenrode viel te bewonderen. Verder leverde dit landgoed dit jaar weinig verrassingen op. Of het moest het Eekhoornbrood (*Boletus edulis*) zijn dat hier niet eerder was waargenomen. Dit was een van de dertig soorten die dit jaar nieuw waren voor Nijenrode, een aantal dat overeenkomt met voorgaande jaren.

Klei

Voor andere kleigebieden in Nederland, zoals in Noord-Groningen en het zuiden van Zuid-Holland werd het seizoen gunstig genoemd, maar niet exceptioneel. Rond Rotterdam (10) stonden veel russula's, melk- en ridderzwammen. In het Zuiderpark werden twee vindplaatsen ontdekt van de zeldzame Geelvlekkende russula (*Russula luteotacta*) die hier op beide groeiplaatsen bij abeel voorkwamen. In een ander Rotterdams park, het Kralingse Bos, werd op twee plekken de Dwergkoraalzwam (*Ramaria myceliosa*) gevonden. Eén plek lag pal naast een al langer bekende, rijke groeiplaats van de Witte champignonparasol (*Leucoagaricus serenus*) die nu met zeker honderd exemplaren present was. Ook van enkele andere parken in Zuid-Holland kwamen goede berichten. Zoals van Schiedam (11) waar in een modaal parkje voor het eerst de Gegordelde gordijnzwam (*Cortinarius trivialis*) en de Harde populierboleet (*Leccinum duriusculum*) werd aangetroffen. In een lindenberm bij landgoed Mijnsheerenland is tien jaar geleden als primeur voor ons land de Prachtboleet (*Boletus speciosus*) ontdekt. Daarna liet deze warmteminnende soort het jarenlang afweten, maar gelukkig zijn er op deze locatie dit jaar weer enkele exemplaren gevonden. In het noordelijk kleigebied vormde de vondst van de al bijna uitgestorven gewaande Gewimperde melkzwam (*Lactarius resimus*) een uitschieter van jewelste. Hij groeide in een populierenlaantje bij Den Horn (12), een gehucht tussen Zuidhorn en Groningen, aan de voet van twee knotwilgen. Met zijn lichte, pluizige hoedrand lijkt hij op een Baardige melkzwam (*L. pubescens*), maar de witte melk verkleurt binnen een paar tellen geel. Het 'Overzicht' vermeldt als meest recente vindplaats De

Trempot bij Veenendaal uit 1971, maar volgens het NMV-bestand is hij sindsdien ook nog in 1980 en 1994 gevonden.

Leve de weergoden

Nu komen we aan het jubeldeel: het Pleistoceen. Het moet lang geleden zijn dat de hogere zandgronden zo goed waren voor paddestoelen. De mycologen die hier actief waren, verkeerden dan ook in een juichstemming. Ondermeer veroorzaakt door de vele stekelzwammen die zich dit jaar plotseling op allerlei plaatsen lieten zien. In verhalen voor beleidsmakers kon je er tot voor kort als mycoloog op wijzen dat stekelzwammen onder invloed van vermesting en verzuring in ons land bijna weggevaagd waren. Een dergelijk verhaal moet nu enigszins genuanceerd worden. Daarbij moeten we bedenken dat veel soorten vroeger bepaald niet zeldzaam waren. Dus waar we dit jaar dolblij mee waren, is nog maar een flauwe afspiegeling van wat het vroeger moet zijn geweest. Maar laten we niet zeuren; het was hoe dan ook fantastisch!

Neem de Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*), een soort die velen van ons waarschijnlijk nog nooit live hebben gezien. In een schrale eikenberm langs het Ruiten A-kanaal (13) groeide deze fors uitgevallen soort eind augustus op tientallen plekken. Behalve op nieuwe vindplaatsen in Drenthe werd deze soort ook in het hartje van de Veluwe aangetroffen. In de berm van een weg door de Koninklijke Houtvesterijen (14) groeide hij samen met de nog zeldzamere Avondroodstekelzwam (*Sarcodon joeides*) en de Tengere stekelzwam (*Phellodon melaleucus*). In deze zeer recent ontdekte berm groeiden in totaal vijf stekelzwamsoorten, temidden van grote aantallen Cantharellen (*Cantharellus cibarius*) en een vijftiental Witte duifridderzwammen (*Tricholoma columbetta*).

Nog meer blauwvoet en avondrood

De Blauwvoetstekelzwam is al langer bekend van het Apeldoorns kanaal (14), maar dit jaar groeide in deze berm met Amerikaanse eik eveneens de hiervoor genoemde Avondroodstekelzwam en Tengere stekelzwam en, alsof dit niet al bijzonder genoeg is, ook nog eens de met uitsterven bedreigde Wollige stekelzwam (*Phellodon confluens*), die, zoals in het begin van dit artikel is vermeld, dit jaar ook in Drenthe werd gevonden. Over uitsterven gesproken, de Eikestekelzwam (*Sarcodon underwoodii*) wordt in het 'Overzicht' beschouwd als (vermoedelijk) ausgestorven. Dit jaar zijn twee nieuwe vindplaatsen ontdekt. Eén in de buurt van Winterswijk, de andere in een beukenberm van het Nijendal (16), een landgoedbos onder Olst. Ook hier deed zich het verschijnsel voor dat als je ergens één stekelzwam vindt, de kans groot is om er meerdere soorten aan te treffen.

In deze berm stonden vijf stekelzwammen, waaronder de Avondroodstekelzwam en de Fraaie stekelzwam (*Sarcodon lepidus*). Laatstgenoemde soort was in ons land waarschijnlijk altijd al zeldzaam en is er inmiddels niet op vooruit gegaan, dus ook weer bedreigd met uitsterven. Verheugend daarom dat er van deze soort nog een tweede groeiplaats is gevonden en wel in de Kaniestraat, een laan ten noordwesten van Brummen. Deze amper 150 meter lange berm met Amerikaanse eik en beuk werd dit jaar ontdekt door de familie Piepenbroek en bleek meteen het grootste aantal stekelzwammen van ons land te herbergen, namelijk negen. Onder deze negen soorten ondermeer de Tengere stekelzwam en de Blauwzwarte stekelzwam (*Phellodon niger*). Vlak in de buurt groeide onder beuk (7) ook nog de Rossige stekelzwam (*Hydnum rufescens*), de zoveel zeldzamere verwant van de dit jaar op veel plaatsen royaal fructificerende Gele stekelzwam (*H. repandum*).

Wat opvalt als je zoveel stekelzwammen bij elkaar ziet, is dat ze eigenlijk helemaal niet zo mooi zijn. Het is een beetje vloeken in de kerk en ze blijven natuurlijk bijzonder, maar een Nederlandse naam als de Fraaie stekelzwam is schromelijk overdreven voor een saai, egaal bruin gevalletje met een wortelend, blauwig steeltje. Dan is de Blauwvoetstekelzwam indrukwekkender, zeker in het formaat waarmee ze langs de Kaniestraat groeiden.

In Brabant komt de Blauwvoetstekelzwam elk jaar voor langs het Eindhovens kanaal (15), maar meestal groeit hij daar met miezerige exemplaren. Dit jaar echter stonden ze er op meerdere plekken in de maten large en extra large.

Ook bij Wanbergen - zuidoost van Den Bosch - was de Blauwvoetstekelzwam wel eens gevonden. Reden om er in het kader van het project Netwerk Ecologische Monitoring een proefvlak uit te zetten. Misschien dat ze daarom extra hun best deden, want dit jaar stonden de blauwvoeten hier met welgeteld 98 exemplaren.

Opvallend is dat nogal wat stekelzwammen in bermen onder Amerikaanse eik zijn gevonden. Omdat het een exoot is, zijn natuurbeheerders niet dol op deze boom, maar met zijn grote, makkelijk wegwaaiend blad zorgt deze eik voor mycologisch waardevolle bermen. Hoewel veel stekelzwammen notoire schraalhans-liefhebbers zijn, waren ze in heel wat schrale, fraai bemoste bermen afwezig, maar stonden ze daarentegen wel in schrale bermen waar riet en gras langzaam oprukten. Soms groeiden ze zelfs vrolijk op slootbagger, toch niet echt een voedselarm substraat.

Jammer is dat in de opbloei van stekelzwammen de soorten die gebonden zijn aan naaldbomen niet hebben meegedaan. Blijkbaar hebben zij niet kunnen profiteren van de gunstige omstandigheden die het afgelopen seizoen veel paddestoelen bood.

Gordijnzwammen

De meest bijzondere gordijnzwammen zijn gevonden tijdens de werkweek in Winterswijk (17). Omdat over deze werkweek nog uitgebreid verslag zal worden gedaan, worden hier alleen de soorten genoemd die door hun fraaie uiterlijk veel deelnemers aan de werkweek in een lichte extase brachten. In Nederland hebben veel gordijnzwam saaie, gedempte kleuren, maar in Winterswijk kwamen gordijnzwammen in alle kleuren van de regenboog op tafel: de koperrode *Cortinarius rufoolivaceus* (waarvan de hoed bij jonge exemplaren violetgroen is), de prachtig lilablauwe *C. terpsichores* en de - vooral aan de hoedrand - grasgroene *C. prasinus* (sensu Photoflora). Alle drie Phlegmaciums en alle drie nieuw voor ons land en dus nog zonder Nederlandse naam. Wel van ons land bekend, maar nauwelijks minder spectaculair is de Violette gordijnzwam (*C. violaceus*). Deze ernstig bedreigde soort werd dit jaar gemeld van twee plekken op de Veluwe (18), waarvan één in

een modaal beukenbos. Hij groeide hier tussen honderden Rodekoolzwammetjes (*Laccaria amethystina*) en viel eigenlijk alleen op door het grotere formaat!

In Zuid-Limburg (19) werd in de hellingbossen tussen Bunde en Elsloo de Prachtgordijnzwam (*C. triumphans*) aangetroffen, terwijl de Purperen gordijnzwam (*C. purpurascens*) van de bossen rond Vaals werd gemeld. In heel Zuid-Limburg was de Gegordelde gordijnzwam (*C. trivialis*), die vaker in de duinen en Noord-Nederland wordt aangetroffen, dit jaar opvallend algemeen. Evenmin zeldzaam is de Olijfkleurige gordijnzwam (*C. infractus*). Toch was hij al weer vele jaren niet in de Flevopolders (20) waargenomen. Leuk voor de werkgroep IJsselmeerpolders dat hij dit jaar weer acte de presence gaf.

Onder de integrale aandachtsoorten van het Meetnet komen drie gordijnzwammen voor: De opmars van de Roodschubbe gordijnzwam (*C. bolaris*) is aan het begin van dit artikel al beschreven. De Lila gordijnzwam (*C. alboviolaceus*) werd dat jaar duidelijk vaker gemeld, hoewel niet in die mate als de vorige soort. Tijdens de NMV-excursies van het afgelopen jaar werd hij een paar maal gezien, evenals bij excursies van de Drentse werkgroep. De derde gordijnzwam uit dit rijtje, de Armbandgordijnzwam (*C. armillatus*), bleef - zover ik weet - schitteren door afwezigheid, ondanks dat er in sommige zeer voedselarme bermen en bosranden gericht naar gezocht is.

Pluk mij, pluk mij

Deze herfst moet ouderwetse taferelen opgeleverd hebben van paddestoelenliefhebbers met emmertjes cantharellen. Veel schrale bermen met eik of beuk leverden dit jaar grote hoeveelheden Hanekammen (*Cantharellus cibarius*) op. Van heel pleistoceen Nederland werden ze gemeld, hoewel de grootste aantallen waarschijnlijk weer in het noordoostelijk deel van ons land zijn waargenomen. Bijna alle vindplaatsen liggen in wegbermen. Ook veel van de andere in dit stuk genoemde soorten groeien in lanen of langs bosranden. De situatie in bossen lijkt ook na de recente regenrijke jaren niet waarneembaar verbeterd!

Maar op elke regel is een uitzondering en Peter-Jan Keizer vertelt van een oude man die hij tegenkwam op de Veluwe in het gebied De Haere, nabij Nunspeet. Deze man woont vlak in de

buurt en tot zo'n dertig jaar geleden ging hij hier elke herfst uitgebreid cantharellen plukken. Maar elk jaar werd het minder en uiteindelijk stond er niets meer. Tot dit najaar toen hij tot zijn verbazing eindelijk weer eens een flinke hoeveelheid kon verzamelen. En niet in een wegberm, maar in berken- en dennenbosjes bij het stuifzand!

Net als de Hanekam deed ook de Trechtercantharel (*Cantharellus tubaeformis*) het dit jaar goed. Plaatselijk kwam deze integrale aandachtsoort met enorme aantallen voor. In een beukenlaan bij Nietap (12) - provincie Groningen - was de Trechtercantharel in 1993 een keer aangetroffen. Vorig jaar is hier een proefvlak uitgezet en op twee data intensief onderzocht, maar tevergeefs. Dit jaar stonden er half oktober 445 exemplaren en 7 november zelfs 686. Een proefvlak in 't Rot bij Winterswijk (18) wordt speciaal voor deze soort al drie jaar gevolgd, zonder resultaat. Dit jaar stond de Trechtercantharel er opeens op drie plekken. Ook geheel nieuwe locaties zorgden voor aanwas van het bestand: in een berm in de Koninklijke Houtvesterijen op de Veluwe (14) groeiden 500 exemplaren en tegenover de al eerder genoemde berm van de Kaniestraat bij Brummen stonden aan de rand van het beukenbos zeker duizend van deze cantharel zachtjes te roepen: pluk mij, pluk mij. Gelukkig deed niemand het.

Gesluierde dame

Een filmploeg van Omroep Brabant was begin november naar het Coovelsbos afgereisd omdat daar langs een pad de Gesluierde dame (*Phallus duplicatus*) stond. Het programma werd verzorgd door de werkgroep Helmond. Van de sluier was weinig over en de regen viel met bakken uit de hemel, maar toch was iedereen enthousiast. Een stemming die dit seizoen in deze contreien overheerste. Al vanaf eind juli was het fantastisch voor paddestoelen. Binnen onze vereniging schijnt er ooit wel eens een mycoloog ernstig in de war te zijn geraakt door het enorme aanbod aan paddestoelen gedurende een bepaalde periode. Henk Lammers had dit altijd een sterk verhaal geleken, maar toen hij begin augustus op een ochtend het Coovelsbos inliep, kon hij zich dit opeens heel goed voorstellen. Op een kaal stukje bosbodem stonden tientallen exemplaren van de Roze satijnzwam (*Entoloma roseum*) die met het oudrose van steel en hoed op subtiële wijze het gedempte zonlicht opvingen. Daarnaast andere juwelen als de Zoetgeurende satijnzwam (*E. ameides*), de Bruine zwartsneesatijnzwam (*E. caesiocinctum*) en de Gestreepte sneeuwvloksatijnzwam (*E. olorum*). En alsof dit niet genoeg was ook nog eens honderden exemplaren van de Sikkelkoraalzwam (*Clavulinopsis corniculata*) en de Bleke sikkelkoraalzwam (*C. subtilis*) plus handenvol koraaltjes (*Ramariopsis*). Het was zo overweldigend dat Henk dacht: oppassen, eerst maar eens even rustig zitten.

Het is voor ons land ongekend dat zoveel koraaltjes en staalsteeltjes in een bos groeien. En hier in het Coovelsbos groeiden ze op een plek van iets meer dan een vierkante meter. Twee meter verder stond niets! Met hun manier van onderzoek is het geen toeval dat een dergelijke plek wordt opgespoord. Ze noemen het zelf - al of niet met een knipoog - de Helmondse methode: natuuronderzoek op de vierkante centimeter, waarbij een gebied grondig uitgekamd wordt en men letterlijk elk stukje hout wel een keer in de hand heeft gehad.

Nog meer boleten

Bij het stukje over het rivierengebied kwamen enkele boleten aan bod met een voorkeur voor kleibodems. Er zijn natuurlijk ook boleten die juist van zeer voedselarme zandgrond houden. Met zo'n voorkeur heb je het moeilijk in Nederland. Dat geldt zeker voor de Indigoboleet (*Gyroporus cyanescens*), een soort waarvan het aantal uurhokken na 1986 met 80% is afgenomen. Deze boleet

heeft een nogal onopvallende gelige, zandkleurige hoed, maar bij doorsnijden of beschadigen verkleurt het bleke vruchtvlees binnen enkele tellen tot een onwaarschijnlijk mooi korenbloemenblauw. Dit is op de foto in het boekje Paddestoelen in het Meetnet goed te zien is. Dit jaar vond ik de Indigoboleet op het kerkhof van Veenhuizen in Drenthe en ten noorden van Winterwijk, in een eikenberm langs de Duitse grens die recent geschraapt was, dat wil zeggen machinaal ontdaan van de top laag. Meldingen kwamen ondermeer van Hulshorst (18) op de Veluwe waar in een proefvlak veel exemplaren groeiden, van de 'de Haere' bij Nunspeet (7) - eveneens op de Veluwe - en van een berm bij Appelscha.

De Kaneelboleet (*Gyroporus castaneus*) is evenmin een soort waar je echt over struikelt. Wel werd dit kleine, stevige boleetje dit jaar duidelijk vaker gezien dan anders. In ieder geval in Drenthe, want daar is hij dit jaar op vier verschillende plekken gevonden, terwijl er ook meldingen zijn van Friesland: Ooststellingwerf en de buurt van Beetsterzwaag.

Hoewel het een heel goed jaar was voor boleten, haalde het Gewoon eekhoornstjesbrood (*Boletus edulis*) geen spectaculaire productiecijfers. Tenminste niet op de mij bekende rijke groeiplaatsen in Zuidwest-Drenthe. Maar misschien is dit beeld vertekend doordat ik pas begin augustus weer in het land was, op een tijdstip dat dit eekhoornstjesbrood op veel plaatsen al over zijn (eerste) hoogtepunt heen was. Wat voor enkele andere laanpaddestoelen al is opgemerkt, geldt ook voor deze soort: ze stonden regelmatig in bermen waar je hem anders nooit ziet en waar gewoonlijk nauwelijks een paddestoel te zien is.

Het Bronskleurig eekhoornstjesbrood (*B. aureus*) is nauw verwant aan de vorige soort, maar in ons land uiterst zeldzaam. Volgens het 'Overzicht' is er na 1980 slechts één melding bekend en dat is er een zonder bewijsmateriaal. Verheugend dus dat deze soort dit jaar langs het Eindhovens Kanaal (21) stond. Verwarring met het Gewoon eekhoornstjesbrood was uitgesloten: de hoeden waren zo donkerbruin dat ze bijna zwart leken en de steel was donker roodbruin, daarmee goed gelijkend op het plaatje in Phillips.

Ook in zeldzaamheid is er altijd wel een overtreffende trap; in dit geval de Houtboleet (*Pulveroboletus ignicolor*). Van deze soort zegt het 'Overzicht' dat hij slechts één keer in ons land is aangetroffen: op de Veluwe waar hij bij Eerbeek groeide op een sterk verteerde stam van een naaldboom. Het afgelopen jaar is de Houtboleet aangetroffen aan de voet van een larix in de buurt van Olst. In deze Coolia is aan deze bijzondere vondst een heel artikel gewijd.

Schaapjes

Dit jaar stond er in schrale bermen opvallend veel Schaapje (*Lactarius vellereus*). Bijvoorbeeld in eikenlanen op De Eese - een landgoed boven Steenwijk - waar ze al jaren niet meer waren gezien, kwamen ze nu op vijf verschillende groeiplaatsen voor. Eveneens opvallend zijn de drie meldingen dit seizoen van de Forse melkzwam (*Lactarius trivialis*), een soort die als ernstig bedreigd in de Rode Lijst staat.

Nieuw voor Nederland was *Lactarius flavidus* die dit jaar in Zuid-Limburg op de Schaelsberg (19) bij haagbeuk is aangetroffen. Tijdens een excursie werd slechts één exemplaar gevonden dat eerlijk werd gedeeld met Chiel Noordeloos, die werkt aan het geslacht *Lactarius* voor de Flora. Later in het seizoen zijn op deze plek nog enkele exemplaren gevonden. Het is een vrij kleine melkzwam met een kleverige, gelige hoed en met melk die op de lamellen diep purperbruin verkleurt.

Lactarius mairei is een zeer zeldzame melkzwam van het rivierengebied, maar werd dit jaar gevonden in het groene hart van Holland. Ten noorden van Alphen a/d Rijn ligt een oude

vuilstort, toepasselijk De Put geheten. Het huisvuil is lang geleden afgedekt met oerveen en kalkrijk zand en begroeid met inmiddels flinke esdoorns en eiken. Dit gebied wordt door Kees Uljé al vele jaren bezocht, maar dit jaar vond hij er aan de voet van een eik voor het eerst een zalmkleurige melkzwam met sterk behaarde hoedrand. Dit was dus *Lactarius mairei* die als ernstig bedreigd in de Rode Lijst staat met vermelding van een laatste vondst uit 1985. Maar volgens het NMV-bestand is hij daarna nog in 1994 in Neerijnen (3) gevonden en nu dus weer in 2000 in de buurt van Alphen. Alphen a/d Rijn zorgde dit jaar voor nog een verrassing. Als kroon op dit buitengewone seizoen, verscheen er begin november in een op het oog ordinair essenbosje een zwarte amaniet: *Amanita inopinata*! Elders in Coolia staat een verslag van deze vondst.

Strooigoed

Zo goed als dit seizoen was voor mycorrhizapaddestoelen, zo matig was het voor veel soorten saprotrofe paddestoelen. Parasolzwammen bijvoorbeeld hadden het dit jaar niet echt naar hun zin. Het was te koud en te nat. Pas toen het in Zuid-Limburg (19) begin augustus eindelijk eens even een week droog bleef, was er sprake van een lichte opleving. Maar echt goed is het er nooit geworden. Ook niet in Amsterdam waar de bekende groeiplaatsen slechts spaarzaam wat vruchtlichamen produceerden.

Natuurlijk waren er dit jaar ook strooiselafbrekers die wel van de bijzondere omstandigheden konden profiteren. Eind oktober stond er een excursie van de Werkgroep Drenthe naar Veenhuizen op het programma. Die dag stond er aan de kust windkracht elf. In het binnenland waaide het wat minder hard, maar het was niet echt aantrekkelijk om er op uit te trekken. Er waren dan ook slechts twee deelnemers. Die hadden nog geen twintig stappen gezet of aan het begin van een beukenlaan kwam er bij elke pas opeens een sterke knoflookgeur omhoog. Een handvol beukenblad, doorgroeid met mycelium, rook als tien tenen knoflook. Maar bijhorende paddestoelen waren niet te zien. Pas na enig zoeken, vonden we waar we op hoopten: de Bleke knoflooktaailing (*Marasmius querceus*). En toen we nog wat doorliepen, zelfs in grote hoeveelheden, zeker honderd. Bijzonder omdat deze taailing in ons land zeer sterk achteruit is gegaan. Na 1986 is deze soort nog slechts in één uurhok waargenomen.

Des te leuker natuurlijk dat de Bleke knoflooktaailing in diezelfde week nog op twee andere plaatsen in Noord-Nederland is gevonden. En wel in midden Drenthe bij Exloo (23) langs een schelpenfietspad en in een berm langs het Ruiten-A Kanaal in Ter Apel (12) onder Amerikaanse eik.

Graslanden

Voor graslandpaddestoelen was dit seizoen maar matig. Dit leek aanvankelijk ook voor wasplaten op te gaan. Toch vertoonde dit geslacht in de loop van oktober nog een opleving. In het uiterste zuiden van ons land stond op de Bemelerberg (15) de Sombere wasplaat (*Hygrocybe ovina*), een soort die daarvoor alleen van het nabij het Drielandenpunt gelegen Cotessen bekend was. Deze uiterst zeldzame wasplaat werd dit jaar nog op een andere plek in Zuid-Limburg aangetroffen, namelijk op de Berghofweide, net als de eerder genoemde vindplaatsen een van de schaarse stukken kalkgrasland die aan de agrarische optimaliseringsdrift zijn ontsnapt.

Slaan we voor het gemak de rest van Nederland even over en gaan we direct naar het hoge noorden, dan blijkt het Waddengebied een heel andere zomer te hebben gehad dan wat zich hiervan ten zuiden bevindt. De verschillen waren dit jaar zo extreem dat veel strandtentexploitanten op de eilanden pleitten voor een apart waddenweerbericht. Het bleek dat terwijl grote delen van ons land

langzaam blank kwamen te staan, zij volop zon hadden. Dit gold ten dele ook voor de duinen in Zeeland en Holland en dat was de reden dat het paddestoelenseizoen er zo laat begon. Maar half oktober was het duinzand eindelijk zodanig met vocht doordrenkt, dat er plaatselijk veel paddestoelen verschenen.

20 Oktober stonden er op Schiermonnikoog (24) veel typische duinsoorten als Duinparasol (*Lepiota alba*), terwijl in begraasde graslanden veel wasplaten voorkwamen, weliswaar geen bijzondere soorten maar wel met heel veel exemplaren. Het best was de Waddendijk - waarvan de top laag uit Maasklei bestaat - waar behalve wasplaten als de zeldzame Donkere wasplaat (*Camerophyllopsis phaeophylla*) naast aardtongen ook Dermoloma's stonden: Grauwe barsthoed (*Dermoloma cuneifolium* var. *punctipes*) en Bleke barsthoed (*D. josserandii* var. *phaeopodium*).

Opsomming

Dit stuk lijkt zo langzamerhand op een uit de hand gelopen versie van de rubriek Bijzondere Waarnemingen en Vondsten. Hoe lang deze opsomming ook is, toch zijn er nog vondsten en geslachten niet aan bod gekomen, die het beeld misschien nog wel wat hadden kunnen aanscherpen. De waslijst aan vondsten diende om te illustreren wat voor een bijzonder paddestoelenseizoen het jaar 2000 is geweest. Maar extra gegevens maken een betoog niet altijd sterker. Dus wordt het tijd om te stoppen. Wel ben ik benieuwd of de resultaten van het Meetnet zullen overeenkomen met de teneur van de voor dit artikel gehouden enquête. Wanneer de Nieuwsbrief gepubliceerd wordt, zullen we daar te zijner tijd in Coolia meer over lezen.

Hoewel nog maar net opgestart, speelde het Meetnet dit jaar al een duidelijke rol. Uit reacties van veel mycologen bleek dat nogal wat vondsten afkomstig waren van recent uitgezette proefvlakken. Niet verwonderlijk, want deze proefvlakken zijn natuurlijk vaak gekozen op grond van de aanwezigheid van bepaalde integrale aandachtsoorten, en dat zijn allemaal Rode Lijstsoorten. Maar in veel van die proefvlakken verschenen dit jaar soorten waarvoor het proefvlak oorspronkelijk niet was uitgezet. Een extraatje dus, zoals de Roodschubbe gordijnzwam (*Cortinarius bolaris*) als bonus. En daarmee zijn we terug bij de soort waaraan dit stuk zijn titel ontleent en is de cirkel rond.

Gegevens leverden: R. Sullock Enzlin (1), J. Dieker (2), J. Gelderblom (3), L. Jalink (4), M. Franse (5), H. Romein (6), P. J. Keizer (7), E. den Dool (8), B. Tolsma (9), G. Keizer (10), G. Franssen-Batenburg (11), G. Bosma (12), H. Pras (13), R. Knol (14), H. Huijser (15), A. van den Berg (16), N. Dam (17), M. Veerkamp (18), P. Kelderman (19), G. van Zanen (20), H. Lammers (21), Jaap Wisman (22), B. Boelens (23), R. Douwes (24) en verder dank aan: Eef Arnolds, Alie Klinkhamer, Rinke Nolles, Chiel Noordeloos, Henk Ruiter en Bernard de Vries.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th. W. 1996. Bedreigde en Kwetsbare Paddestoelen in Nederland - Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Mededeling no. 590 van het Biologisch Station Wijster.
- Arnolds, E., Kuyper, Th. W., Noordeloos, M. E. (red.). 1995. Overzicht van de Nederlandse Paddestoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Baarn.
- Arnolds, E., Veerkamp, M. 1999. Paddestoelen in het Meetnet. Nederlandse Mycologische Vereniging, Baarn.
- Nauta, M.M., Vellinga E.M. 1995. Atlas van de Nederlandse Paddestoelen. A.A. Balkema, Rotterdam/Brookfield.

De foto's op paginanummers 41 en 43 zijn gemaakt door Peter-Jan Keizer.